

ใคร ๆ ก็รู้จัก **พินัยกรรม** และใคร ๆ ก็อยากจะมีชื่อปรากฏอยู่ในพินัยกรรมในฐานะผู้รับมรดกทั้งนั้น และก็มีหลายคนที่ไม่แน่ใจเพราะพินัยกรรมไม่มีผลบังคับ หรือเป็นโมฆะ หรือเป็นพินัยกรรมหนึ่งในหลาย ๆ ฉบับที่ทำไว้ หรือข้อความในพินัยกรรมสับสน

พินัยกรรมนอกจากจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการแบ่งมรดกแล้ว ยังอาจมีสาระเกี่ยวกับคำสั่งของผู้ทำ

ที่กำหนดให้จัดการบางสิ่งบางอย่างในทรัพย์สินและตัวผู้ทำเมื่อตายไปแล้วว่าให้ทำอะไร เช่นเกี่ยวกับการทำศพ การทำพินัยกรรมมีประโยชน์ตรงที่อย่างน้อยผู้ทำสบายใจว่า เมื่อตายไปแล้วสมบัติจะตกได้แก่ผู้ที่เราต้องการให้และมีคนจัดทำสิ่งที่อยากให้ทำเมื่อตนตายไป และเมื่อเกิดเป็นพินัยกรรมขึ้นแล้วสิทธิหน้าที่ของบุคคลต่าง ๆ ก็จะถูกผูกพันด้วยทันที

* ศรัณยา ไชยสุต

การทำหนังสือยกทรัพย์สินให้ กับการทำพินัยกรรม เรียกได้ว่าเป็นคนละเรื่องเดียวกัน กล่าวคือเป็นการยกให้เหมือนกัน แต่คนละช่วงเวลากัน ถ้ายกให้โดยมีเงื่อนไขว่าให้กรรมสิทธิ์ตกได้แก่ผู้รับเมื่อผู้ให้ถึงแก่ความตายแล้ว ถือว่าเป็นพินัยกรรม แต่ถ้ายกให้โดยให้เลยหรือมีเงื่อนไขอย่างอื่นนอกจากนี้แล้ว เป็นเรื่องการยกให้เท่านั้น

ในฐานะที่เป็นผู้ทำพินัยกรรมก็อยากจะทำให้พินัยกรรมของเราบรรลุเป้าหมาย และในฐานะผู้รับพินัยกรรม ถ้าเกิดถูกผูกพันให้เป็นผู้รับทรัพย์สินมรดกหรือถูกผูกพันให้ต้องทำอะไร ๆ ตามคำสั่งในพินัยกรรม ก็ควรจะทราบว่าตนต้องปฏิบัติตามพินัยกรรมเสมอไปหรือไม่และเพียงใด

ผู้ที่มีความสามารถทำพินัยกรรมได้ ต้องมีอายุครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์ ไม่เป็นบุคคลวิกลจริตหรือไร้ความสามารถในขณะทำ กล่าวคือกฎหมายจะ

ถือในเวลาทำพินัยกรรม ถ้าเป็นคนวิกลจริตแต่ในขณะที่ทำพินัยกรรมสามารถพิสูจน์ได้ว่าทำในขณะที่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์แล้ว ก็เป็นพินัยกรรมที่สมบูรณ์ ทั้งนี้คนเป็นใบ้หรือหูหนวกก็มีสิทธิทำพินัยกรรมได้

การทำพินัยกรรมสามารถทำได้โดยการเขียนหรือพิมพ์ การเขียนโดยผู้ทำพินัยกรรมเองเป็นวิธีที่ดีที่สุด การพิมพ์หรือการเขียนโดยผู้อื่นจะต้องให้ผู้นั้นลงชื่อในฐานะเป็นผู้เขียนหรือผู้พิมพ์ด้วย

พินัยกรรมนอกจากจะทำโดยการเขียนหรือพิมพ์แล้วเก็บรักษาไว้แล้ว ยังมีพินัยกรรมที่เป็นเอกสารลับหรือเป็นพินัยกรรมฝ่ายเมืองด้วย กล่าวคือถ้าทำพินัยกรรมแล้วปิดผนึกกล่องข้อความรายนาม นำไปมอบให้แก่กรรมการอำเภอหรือผู้อำนวยการสำนักงานเขตโดยมีพยานสองคน ให้ถ้อยคำแก่เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับพินัยกรรมดังกล่าวแล้ว ก็เป็นพินัยกรรมที่เป็นเอกสาร

* ทนายความ ประจำสำนักงานทนายความศศ ไชยสุต, กรรมการบริหารสมาคมบัณฑิตศรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์ : น.บ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลับ ส่วนพินัยกรรมฝ่ายเมืองคือการที่ผู้ทำให้กรรมการอำเภอหรือผู้อำนวยการสำนักงานเขตเป็นผู้เขียนข้อความตามคำบอกของผู้ทำพินัยกรรมแล้วเก็บรักษาไว้ที่กรรมการอำเภอหรือสำนักงานเขตนั้น ๆ

การทำพินัยกรรมจะทำในประเทศใด ๆ ในโลกก็ได้ และจะทำตามแบบกฎหมายไทยหรือจะทำตามแบบของกฎหมายประเทศที่เราทำพินัยกรรมก็ได้ ส่วนผู้ที่ทำหน้าที่กรรมการอำเภอก็คือพนักงานทูตหรือกงสุลฝ่ายไทย

พินัยกรรมอีกแบบหนึ่งคือแบบปากเปล่า ซึ่งอาจมีขึ้นได้ในกรณีที่ความเป็นตายอยู่แค่ปลายจมูกแล้วเกิดห้วงสมบัติขึ้นมา ก็สามารถแจ้งความจำนงให้แก่ผู้ที่อยู่ด้วยในเหตุการณ์นั้นสองคนพร้อมกัน แล้วสองคนนั้นจะต้องมีหน้าที่ไปแจ้งต่อกรรมการอำเภอทันที เจ้าหน้าที่ก็จะจัดการบันทึกถ้อยคำและให้ผู้แจ้งทั้งสองนั้นลงชื่อเป็นพยาน ในกรณีเช่นนี้หากผู้ใกล้ตายนั้นกลับมามีชีวิตรอด จะต้องจัดการทำพินัยกรรมให้เรียบร้อยตามแบบของกฎหมายในกำหนด ๑ เดือนนับแต่วันที่กลับสู่ฐานะที่จะทำพินัยกรรมตามแบบของกฎหมายได้แล้ว หากพ้นกำหนดไปถือว่าพินัยกรรมที่บอกปากเปล่าไม่มีผลต่อไป

กฎหมายเคร่งครัดการทำพินัยกรรมแบบปากเปล่า เพราะถือว่าการพูดปากต่อปากอาจมีปัญหาในการสื่อความหมายได้ เวลาจึงเป็นสาระสำคัญ และเหตุที่ต้องทำปากเปล่าก็มีเฉพาะเหตุการณ์พิเศษเท่านั้น เช่นกรณีใกล้ตายเนื่องจากอยู่ในอันตราย มีโรคระบาด สงคราม การใกล้ตายแบบอื่น ๆ ไม่ถือเป็นเหตุให้การพูดปากเปล่าเป็นพินัยกรรมตามกฎหมายได้ เช่น การเป็นมะเร็ง การคลอดลูกตาย เจ็บป่วยตาย แต่ถ้าหากเป็นทหารอยู่ในสนามรบแล้วแจ้งเจตนาแบ่งสมบัติให้บุคคลสองคนในที่นั้นทราบ หากผู้นั้นตายในสงครามเอาเมื่อ ๒-๓ วันหลังจากนั้นถือว่าอยู่ในอันตรายใกล้ความตายได้หรือ

ถูกแทงบาดเจ็บใกล้ตายก็เป็นเหตุการณ์พิเศษได้ แต่ถ้าเป็นการเจ็บป่วยทางร่างกายแล้วเกิดจะต้องตาย เช่น ได้อักเสบแล้วจะวายเลยรีบเฉลยผู้ที่ตนอยากยกสมบัติให้ไม่ถือเป็นพินัยกรรมแบบปากเปล่าตามกฎหมาย

ถ้าไม่ชอบทำพินัยกรรม ก็อาจได้เป็นพยานในพินัยกรรมกับเขาบ้าง การเป็นพยานหมายถึงเป็นผู้รู้เห็นการลงนามหรือพิมพ์ลายนิ้วมือของผู้ทำพินัยกรรมเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องสอดครุสอดเห็นไปรับทราบข้อความในพินัยกรรมด้วย คุณสมบัติของผู้เป็นพยาน ก็จะต้องบรรลุนิติภาวะแล้ว ไม่เป็นบุคคลวิกลจริตหรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือหูหนวก เป็นใบ้ หรือตาบอดทั้งสองข้าง

สำหรับพยานในการทำพินัยกรรมแบบปากเปล่าต้องมีบทบาทมากกว่าธรรมดาตรงที่ต้องไปแจ้งแก่กรรมการอำเภอโดยมิชักช้า คำว่าพยานในพินัยกรรมจึงหมายถึง บุคคลสองคนที่อยู่พร้อมหน้าพร้อมตา ณ ที่นั้นกับผู้ทำพินัยกรรมและผู้ทำพินัยกรรมได้แสดงเจตนากำหนดข้อพินัยกรรมในที่นี้ ดังนั้น ผู้เป็นพยานจึงต้องเป็นบุคคลและต้องอยู่ต่อหน้าผู้ทำพินัยกรรมด้วย การทำพินัยกรรมโดยการพูดบันทึกเทปหรือวีดิทัศน์ ไม่มีผลบังคับเป็นพินัยกรรมแบบปากเปล่าได้เพราะไม่ใช่การแสดงเจตนาต่อหน้า

ข้อความในพินัยกรรมยังจะต้องมีวันเดือนปีระบุไว้ด้วย รวมทั้งจะต้องกำหนดไว้ให้แจ้งชัดว่าเป็นคำสั่งครั้งสุดท้ายซึ่งให้มีผลเมื่อผู้ทำได้ตายไปแล้วด้วย มิเช่นนั้นจะเป็นโมฆะ ไม่มีผลบังคับตามกฎหมาย ส่วนเนื้อหาของพินัยกรรมจะต้องมีเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินและการใด ๆ ที่จะให้เป็นไปเมื่อตนเองตายไปแล้ว หากผู้ทำพินัยกรรมประสงค์จะใส่เรื่องอื่นลงไปกฎหมายก็ไม่ห้ามอะไร เช่น บางคนเขียนพินัยกรรมอย่างกับเขียนนิยายหรือชีวประวัติอันโศกโชนของตน หรือไม่ก็ระบายความ

เกินความโกรธต่าง ๆ ที่มีต่อทนายหรือผู้นั่งลงไป
อย่างไม่ว่าตกบกพร่องสักคนก็ทำได้

ทรัพย์สินที่ไม่ได้ระบุไว้ในพินัยกรรมหรือการ
จัดการใด ๆ อย่างอื่นที่มีได้ส่งไว้ก็ให้เป็นไปตาม
หลักกฎหมายทั่วไป เช่น ให้ที่ดินแปลงนี้แก่
แม่สามีผู้ตาย ที่ดินแปลงนี้ก็ไม่สามารถนำมาแบ่ง
สรรปันส่วนในระหว่างทายาทได้ คงแบ่งได้เฉพาะ
ทรัพย์สินอื่น ๆ ถ้ามี หรือว่าพินัยกรรมสั่งให้ยกที่ดิน
แปลงนี้ให้ลูกชายคนโต ส่วนนอกนั้นไม่ได้กล่าวถึง
สมบัตินอกนั้นก็ต้องแบ่งกันตามหลักที่กฎหมาย
กำหนด คือ ตกได้แก่ทายาทตามลำดับซึ่งลูกชาย
คนโตที่ได้ที่ดินไปแล้วตามพินัยกรรม ก็ยังมีสิทธิที่
จะได้ส่วนแบ่งจากทรัพย์สินที่เหลือนั้นด้วยตาม
กฎหมาย โดยได้รับในฐานะผู้รับพินัยกรรมส่วน
หนึ่งกับในฐานะทายาทโดยธรรมอีกส่วนหนึ่ง

ในส่วนของผู้มีชื่อในพินัยกรรมในฐานะผู้
รับพินัยกรรม กฎหมายก็ได้แยกประเภทไว้ว่า
มีสองแบบคือ ผู้รับพินัยกรรมลักษณะเฉพาะ กับ
ผู้รับพินัยกรรมลักษณะทั่วไปอีกด้วย กล่าวคือ
พินัยกรรมที่มีข้อกำหนดให้บุคคลใดมีสิทธิในทรัพย์สิน
เฉพาะอย่าง หรือแยกไว้เป็นพิเศษต่างหากจาก
ทรัพย์สินอื่น ๆ ที่เป็นกองมรดก เรียกว่าเป็นผู้รับ
พินัยกรรมลักษณะเฉพาะ มีสิทธิและหน้าที่รับผิดชอบ
เฉพาะที่เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นเท่านั้น ส่วนถ้ากำหนด
ให้มีสิทธิได้รับทรัพย์สินทั้งหมดของเจ้ามรดกหรือ
ตามเศษส่วนหรือตามส่วนที่เหลือแห่งทรัพย์สินมรดก
ซึ่งมิได้แยกไว้เป็นพิเศษจากกองมรดก จึงจะเป็น
ผู้รับพินัยกรรมลักษณะทั่วไป ต้องถูกผูกพันตาม
สิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับทายาทโดยธรรม

ฐานะของผู้รับพินัยกรรมก็จะได้ไปทั้งสิทธิ
และภาระหน้าที่ด้วย กฎหมายจึงให้ผู้รับพินัยกรรม
มีสิทธิเลือกที่จะรับพินัยกรรมหรือไม่ก็ได้ เช่น
พินัยกรรมตั้งให้เราเป็นผู้จัดการมรดก เราก็มีสิทธิ
ที่จะไม่เป็นก็ได้ เพราะบางคนเห็นว่าการเป็นผู้จัดการ

มรดกต้องเสียสละเวลา ไม่มีค่าตอบแทนและหาก
จัดการไม่ดีก็ต้องผูกพันรับผิดชอบ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้
ทายาทก็ต้องไปจัดการตั้งผู้จัดการมรดกคนใหม่
หรือการยกทรัพย์สินให้เราโดยมีเงื่อนไขหรือมี
การคิดพิน เช่น ยกกฎหมายหลังงามให้เราแต่ต้อง
แต่งงานกับลูกชายเจ้ามรดก แบบในหนังสือสมัย
ก่อน เราก็มีสิทธิเลือกที่จะทำหรือไม่ทำตามก็ได้
ซึ่งหมายความว่าหากไม่ทำตามเงื่อนไขก็เท่ากับเรา
ไม่ได้กฎหมายนั้นด้วย หรืออาจเป็นไปได้ว่าลูกชาย
เจ้ามรดกนั้นไม่ยอมแต่งงานกับเราหรือได้แต่งงานกับคนอื่น
แล้ว เรียกว่าการปฏิบัติตามพินัยกรรมตกเป็นพัน
วิสัยที่จะบังคับได้ สิทธิในกฎหมายหลังนั้นก็หลุด
ลอยไปจากเรา หรืออาจเป็นเรื่องยกที่ดินที่ติดจำนอง
ให้เรา เราก็มีสิทธิที่จะไม่รับก็ได้

สมบัติทั้งหลายที่กำหนดการจัดการไว้ใน
พินัยกรรมแต่ไม่สามารถบังคับตามนั้นได้ ให้นำ
มาแบ่งกันตามกฎหมายทั่วไปต่อไป

พินัยกรรมที่ยกทรัพย์สินให้แก่เรา แล้วเกิด
ทรัพย์สินนั้นสูญหายสลายไป เช่น ยกบ้านให้แต่ไฟไหม้
เสียก่อนก็ถือว่าสิทธิในบ้านหลังนั้นก็หมดไปโดยปริ
ยาย เว้นแต่ว่าจะได้อะไรมาทดแทน เช่น ได้เงินสดใช้
จากบริษัทประกัน เราก็สามารถเรียกเรื่องเอาได้ ทั้งนี้
หมายถึงว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นภายหลังที่ผู้ทำ
พินัยกรรมตายแล้ว

นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดด้วยว่าผู้ที่เป็น
พยานหรือผู้เขียนหรือพิมพ์พินัยกรรมไม่มีสิทธิได้
รับมรดกตามพินัยกรรม ผู้ที่เป็นผู้ปกครองของผู้
เยาว์จะรับมรดกตามพินัยกรรมของผู้เยาว์ที่ดินปกครอง
อยู่ไม่ได้เว้นแต่จะได้ทำคำแถลงการณ์ปกครองตาม
กฎหมายเสียก่อน ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิ
ของผู้เยาว์ ในการพิจารณาความสามารถของผู้รับ
พินัยกรรมนี้ กฎหมายให้อำนาจในขณะที่ยังทำพินัยกรรม
ตาย เช่น ทำพินัยกรรมยกที่ดินแปลงหนึ่งให้แก่บุตร
ในครรภ์ภรรยาและผู้ทำพินัยกรรมตายเสียก่อนภรรยา

ตลอดบุตร เช่นนี้ถือว่าบุตรมีสิทธิในมรดกตาม พินัยกรรมเมื่อเด็กเกิดแล้วอยู่รอดเป็นทารก

ในเรื่องผู้รับพินัยกรรมตาย ถ้าตายก่อนผู้ทำ พินัยกรรม สิทธิตามพินัยกรรมก็หมดไป แต่ถ้า ตายทีหลัง ทายาทของผู้รับพินัยกรรมมีสิทธิเรียก ร้องแทนผู้รับพินัยกรรมได้

มีบางคนทำพินัยกรรมไว้หลายฉบับ เนื่องจาก เปลี่ยนใจหรือไม่ก็ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นต้องการระบุ เพิ่มขึ้น ซึ่งบางครั้งทำให้เกิดปัญหาว่าจะถือพินัยกรรม ฉบับใด ในเรื่องนี้กฎหมายให้ถือบังคับฉบับล่าสุด เนื่องจากการทำพินัยกรรมเป็นการกำหนดการเพื่อ ตายในลักษณะที่เป็นคำสั่งครั้งสุดท้าย ดังนั้นหาก ทำคำสั่งหลายครั้ง ครั้งสุดท้ายจึงถือว่าเป็นฉบับ ที่ตรงตามเจตนาที่สุด แต่ถ้าพินัยกรรมแต่ละฉบับ มีข้อความเกี่ยวกับทรัพย์สินต่างชิ้นกัน แต่ละฉบับ ต่างก็มีผลบังคับแยกกัน ถ้าเป็นทรัพย์สินอันเดียว กันแล้วให้ถือเอาอันล่าสุด

การทำพินัยกรรมดูเหมือนง่ายแต่จะให้ มีผล ตามกฎหมายจำเป็นต้องพิถีพิถัน การเขียนพินัยกรรม ไม่รัดกุมก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องข้อความ ซึ่งแม้ กฎหมายจะให้ถือเจตนาของผู้ตายเป็นหลัก ก็เป็น การยากที่จะพิสูจน์เจตนาของผู้ที่ตายไปแล้ว บาง อย่างกฎหมายก็ระบุทางออกไว้ บางอย่างก็ต้อง อาศัยพฤติการณ์และข้อเท็จจริงประกอบ ซึ่งก็เชื่อว่า จะเป็นเรื่องที่ต้องตามประสงค์ของผู้ตายเสมออย่าง เช่นผู้ตายมีเจ้าหน้อยรายหนึ่งเป็นเงิน ๕ แสนบาท จึงได้ทำพินัยกรรมยกเงินสดในธนาคารให้เจ้าหน้อย รายนี้ โดยขณะทำพินัยกรรม ตนมีเงินอยู่ในบัญชี จำนวน ๕ แสนบาทพอดี ปรากฏว่าเมื่อผู้ทำตายไป เจ้าหน้อยได้เงินสดในธนาคารไปตามพินัยกรรมแล้ว ยังเรียกร้องให้กองมรดกชำระหนี้จำนวน ๕ แสนบาท ด้วยเนื่องจากในพินัยกรรมไม่ได้ระบุไว้ว่าเงินใน ธนาคารที่ให้นั้นเป็นการชำระหนี้ เท่ากับว่าเป็นการ ยกให้ ซึ่งเป็นคนละส่วนกับหนี้สิน แต่ถ้าเป็นเรื่อง

การระบุไว้ชัดเจนในพินัยกรรมว่าเป็นการชำระหนี้ ถึงแม้ว่าเมื่อผู้ทำพินัยกรรมตายไปแล้วและปรากฏว่า เงินในบัญชีธนาคารมีมากกว่า ๕ แสนบาทเนื่องจาก มีดอกเบี้ยหรือเนื่องจากการนำเงินฝากเข้ามาเพิ่ม ขึ้นหรือด้วยประการใดก็ตาม เช่นนี้เจ้าหน้อยผู้นั้นคง มีสิทธิเรียกร้องได้เฉพาะตามส่วนของตนเท่านั้น หรือเขียนพินัยกรรมกำหนดให้ลูกชายคนใดเป็น ผู้จัดการแบ่งทรัพย์สินมรดกของผู้ทำตามแต่ลูกชาย คนใดจะเห็นสมควร เช่นนี้กฎหมายก็ไม่ให้มีผล บังคับได้ เพราะผู้ทำพินัยกรรมมิได้กำหนดการแบ่ง ทรัพย์สินเอง และถือว่าเป็นการขัดต่อความสงบ เรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน เนื่องจากการแบ่งสมบัติลักษณะนี้แล้วแต่ใจลูกชายมิใช่ตาม เจตนาของผู้ทำพินัยกรรม

ในเรื่องเงื่อนไขในพินัยกรรมก็เช่นกัน ถ้าเป็น เรื่องยกทรัพย์สินให้โดยสั่งห้ามโอนก็ทำได้ โดย จะต้องกำหนดตัวผู้รับประโยชน์แทนผู้รับพินัยกรรม ในกรณีที่ผู้รับพินัยกรรมฝ่าฝืนข้อห้าม หากไม่กำหนด ไว้ถือว่าข้อห้ามนั้นไม่มี และข้อกำหนดห้ามโอนนี้ ใช้ได้เฉพาะกับอสังหาริมทรัพย์เท่านั้นโดยจะต้อง จัดการจดทะเบียนห้ามโอนไว้ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ด้วย ส่วนกำหนดเวลาห้ามหากไม่ระบุไว้ให้ถือว่า มีอยู่ตลอดชีวิตของผู้รับพินัยกรรม แต่ถ้าผู้รับ พินัยกรรมเป็นนิติบุคคลให้มีกำหนดเพียง ๓๐ ปี

พินัยกรรมเป็นเรื่องละเอียดอ่อน การทำพินัยกรรม จึงสำคัญตรงที่หากบรรยายความไม่ชัดเจนหรือไม่ทำ ตามแบบของกฎหมายให้ครบถ้วนแล้ว ทรัพย์สินก็ อาจไม่ตกอยู่กับคนที่ผู้ต้องการจริง ๆ ซึ่งเป็นเรื่อง น่าเศร้าทั้งแก่ผู้ทำที่ตายไปแล้วและผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ให้ได้นั้น ๆ □■